

Boros László

Pinczés Zoltán, a Zempléni-hegység kutatója

Főhajtás a professzor emléke előtt

Bekövetkezett az, amitől egyetemi oktató-társai, barátai, tanítványai, tisztelői féltek. Bár titkon reménykedtünk, hogy úrrá tud lenni betegségén. Sajnos nem így történt. Pinczés Zoltán professzor szíve 2011. június 3-án – életének 85. évében – megszünt dobogni.

Pinczés Zoltán 1926. június 29-én Balmazújvárosban született. Anyai ágon zempléni (tokaji) kötődésű. Talán ez is közrejátszott abban, amiért később, már egyetemi oktató korában a Zempléni-hegységet választotta tudományos kutató munkásságának fő színteréül. Iskolai tanulmányait szülővárosában kezdte (1932–1936), majd a debreceni Fazekas Mihály Gimnáziumban (1936–1944) és a Kossuth Lajos Tudományegyetemen (1944–1949) folytatta. Földrajz-történelem szakos tanári diplomája megszerzése után egy ipari tanuló iskolában töltötte pályakezdő éveit. 1951-ben tanítómester, majd Kádár László professzor meghívására a debreceni KLTE Földrajzi Intézetébe került, ahol előbb tanársegéd (1951–1956), aztán adjunktus (1956–1962), docens (1963–1978) és egyetemi tanár (1978–1996). 1972-től 1991-ig tanszékvezető, 1973-tól 1975-ig tanszékcsoporthoz vezető, 1975-től 1978-ig dékánhelyettes, 1984-től 1986-ig a Földrajztudományi Intézet igazgatóhelyettese. Ezekben a vezetői szerepkörökben hatékonyan segítette, kezdeményezte a földrajztanár és a geográfusképzés tartalmi-módszertani korszerűsítését, az oktatás

tárgyi és személyi feltételeinek javítását, a változó feladatoknak leginkább megfelelő intézményi struktúra kialakítását. Nevéhez fűződik az Alkalmazott Tájélföldrajzi Tanszék alapítása 1990-ben. 1996-tól nyugdíjas, de mint emeritusz professzor utána is tanított, és gazdag tudásával, tapasztalataival segítette szakdolgozóit és doktorandusz hallgatóit.

Oktató-nevelő munkája mellett öt évtizedig folytatott természetföldrajzi (elsősorban geomorfológiai) kutatásokat, először a Zempléni-hegységben és a Bükkben, alkotó tevékenységének későbbi szakaszaiban a Kárpátokban és az Erdélyi-medencében. 1958-ban summa cum laude eredménnyel doktorált és három évvel később *A Zempléni-hegység déli részének természeti földrajza* c. értekezésével elnyerte a földrajztudomány kandidátusa címet. 1985-ben sikeresen védte meg *A jelenkori fagy (talajfagy) felszínformáló hatása hazánkban és ennek gyakorlati jelentősége* c. akadémiai doktori disszertációját. Egy évtizeddel később értekezése könyvként is megjelent. Az 1990-es években gyorsan követték egymást a Kárpátokról írt egyetemi tankönyvei, tudományos értekezései. Így pl. 1995-ben a *Déli-Felföld természeti földrajza* (Déli-Kárpátok és a Bánsági-hegyvidék), 1997-ben *Az Erdélyi-peremvidék természeti földrajza*, 1998-ban *Az Erdélyi-medence természeti földrajza* c. könyve, továbbá az Északnyugati-Felvidék, Kárpátalja és Er-

dély gazdasági életének földrajzi alapjairól írt terjedelmes dolgozatai. Tudományos közleményeinek és könyvfejezeteinek száma meghaladja a 170-et. Szerteágazó szakirodalmi tevékenységének 20%-a jut a Zempléni-hegységre. Frisnyák Sándor professzor 2002-ben Pinczés Zoltán munkásságát méltató írásában megállapította: „Pinczés professzor eddigi életműve igen jelentős, hozzájárulás a Kárpát-medence tudományos megismeréséhez, a hazai természetföldrajz gazdagításához.” A Zempléni-hegység tudományos vizsgálata és feldolgozása csak egy, de meghatározó jelentőségű része alkotótevékenységének. Tájföldrajzi-tájökológiai kutatásairól 1964-től több mint harminc nemzetközi konferencián tartott előadásokat. 1987 és 1994 között (úgy is, mint a Kárpát-Balkán Geomorfológiai Komisszió elnöke) három nemzetközi konferenciát szervezett.

Igen jelentős Pinczés professzor tudományos közéleti tevékenysége is. 1960-tól 1967-ig a Magyar Földrajzi Társaság Tiszántúli Osztályának titkára, később elnöke (1967–1972), 1966-tól pedig a Magyar Földrajzi Társaság választmányának tagja. 1973-tól 1986-ig az MTA Földrajzi Tudományos Bizottságának, 1985-től 1994-ig az INQUA Magyar Nemzeti Bizottságának tagja, az IALA Magyar Nemzeti Szekciójának elnöke, az MTA DAB Természetvédelmi-Tájökológiai Munkabizottság és számos más testületnek is érdemes tagja. Oktató-nevelő és tudományos tevékenységét magas állami és szakmai kitüntetésekkel ismerték el. Így pl. 1975-ben a Munka Érdemrend bronz fokozatával, 1987-ben a Lóczy Emlékéremmel, 1992-ben a Magyar Földrajzi Társaság tiszteleti tagsággal, 1997-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjével, 1999-ben a Teleki Sámuel Éremmel.

A Zempléni-hegység természetföldrajzát Pinczés Zoltán előtt csak néhányan vizs-

gálták. Fél évszázad alatt általa és a tudományos iskolájához tartozó fiatalabb geográfus-nemzedék munkássága révén a Zempléni-hegység ma hazánk egyik leg-részletesebben feldolgozott hegyvidéke.

Pinczés Zoltán elsőként foglalkozott a Zempléni-hegység löszképződményeivel. Kezdetben a Tokaji-hegyen, majd a Hegyalja és a Szerencsköz, Harangod löszterületein folytatott vizsgálatokat. Megállapította, hogy a zempléni löszök a periglaciális időkben, hideg sztyepp-éghajlaton, hulló porból képződtek. Vastagságuk változó: a tokaji Patkó-kőbánya felett 15-20 m, a Hernád magaspartján 6-8 m. Anyagukat a szél a Nyírség hordalékkúpjából és a Hernád hordalékából fújta ide, a hegység peremére Tokajtól Bodrogkisfaludig, ill. Tokajtól Göncig. Pinczés professzor fontos kutatási témája volt a talajerózió, amelyet először a Tokaji-hegyen, majd később a Bodrogkeresztúri-félmedencében és Hegyalja más területein is vizsgált, kísérleti állomást alakított ki. Kutatásaiba egykori tanítványait is bevonta. A vizsgálatok célja annak megállapítása volt, hogy a különböző művelési módok miként befolyásolják a talajeróziót. A Bodrogkeresztúri-félmedencében, ahol két munkatársával (egykori tanítványaival), Kerényi Attilával és Martonné Erdős Katalinnal folytatott geomorfológiai kutatásokat, több mint 300 fúrás és 200 talajfelmérés eredményeként elkészítették a 9 km²-es terület talajeróziós térképét. A talajpusztulási térkép alapján megállapították a művelési ágaknak az erózióra gyakorolt hatását. A Pinczés Zoltán irányításával készült talajeróziós térkép első ilyen jellegű alkotás a magyar geográfiában.

A hazai vulkánikus hegységek felszínfejlődésének kérdése évtizedeken át foglalkoztatta a geomorfológusokat. Pinczés Zoltán Zempléni-hegységben folytatott tudományos kutatásaiban is központi he-

lyet foglalt el ez a megoldásra váró feladat. Kutatómunkájában új elem volt a vulkáni tevékenység lefolyásának, a lepusztulási anyag, valamint a klíma és a mai felszín vizsgálata. A geográfusok korábban úgy gondolták, hogy a zempléni vulkánosor (amely keletkezése 14-15 millió évvel a miocén badeni emeletétől a pliocén 9,4 millió évéig tartott) közel azonos gerinc- és csúcsmagassága a tönkösödés eredménye. Pinczés professzor elgondolása szerint a tönkfelszínhez hasonló formák – a hígan folyó láva szétterülésével, vagy a vízben felhalmozódó vulkáni tufákból – elsődlegesen is kialakulhattak. A hegység peremén a lépcsős felszíneket a pliocénban szemiarid éghajlaton történő lepusztulás alakította ki. A lépcsős felszíneket pedimenteknek tartja. Pinczés Zoltán kutatásai a Zempléni-hegység tudományos megismerésén túl gyakorlati jelentőségűek is, mivel azok eredményeit a különböző gazdasági ágazatok hasznosíthatják. Az Agrárium számára pl. igen hasznos a Justyák János meteorológus professzorral közösen készített hegyal-

jai fagykárterkép. A Pinczés életmű kiemelkedő eredményeként értékelhető a Bodrogkeresztúri-medencében végzett tájökológiai kutatómunka. Ezen munkában olyan kiváló geográfusok, szakemberek, mint Justyák János, Varga Zoltán, Kerényi Attila, Süli-Zakar István, Csorba Péter, Martonné Erdős Katalin mellett egyetemi hallgatók is részt vettek.

Pinczés Zoltán kutatásai a Zempléni-hegység tudományos megismerésén túl azért is gyakorlati jelentőségűek, mert fő hangsúlyt kapott benne a világhírű Tokaj-hegyaljai borvidék földrajzi vizsgálata, elemzése, szőlő (bor) szempontú értékelése. Pinczés professzor és kutató csapata úttörő jellegű munkát végzett a Zempléni-hegységben s ezen belül Tokaj-Hegyalján, miközben bevezette tanítványait a tudományos kutató munkába. Saját kutatásai közepette mindig is nagy gondot fordított a jövő geográfusainak elméleti és gyakorlati képzésére, a szeretett magyar föld, ezen belül Zemplén alaposabb megismertetésére. Csodálatos lelkesedéssel oktatta-nevelte tanítványait. Ezért is fáj, megdöbbsent elvesztése.

(Elhangzott Nyíregyházán, 2011. augusztus 30-án. A nekrológ Frisnyák Sándor „Dr. Pinczés Zoltán tájkatató munkája a Zempléni-hegységben” c. munkája [in: Frisnyák S. – Gál A.: Szerencs és környéke. Szerencs–Nyíregyháza, 2002. 9–16. o.] felhasználásával készült.)